

Список використаних джерел

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І. Терещенка та О.О. Терещенка; Передмова та наукове редагування В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
2. Верещака І.М. Формування та економічна сутність державного боргу як складової сфери державних фінансів / І.М.Верещака // «Схід» (м. Донецьк). – 2014. - №5(131). С.10-14.
3. Смирнов А.Д. Лекции по макроэкономическому моделированию: учебное пособие для вузов / А.Д. Смирнов. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 351 с.
4. Мальтус Т.Р. Опыт о законе народонаселения / Мальтус Т.Р. – М.: Эконом - Ключ, 1993. – 486 с.
5. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Ж.-Б. Сэй. – М.: Дело, 2000. – 232 с.
6. Суворов А.В. Иммунизационные стратегии поведения инвестора на рынке финансовых обязательств: дис. ... канд. экон. наук. 08.00.13 / Суворов А.В. – Воронеж, 2000. – 174 с.
7. Бутко Ю.А. Анализ кредитного риска по долговым обязательствам страны-заёмщика российскими банками: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10/ Ю.А. Бутко – М., 2005. – 139 с.
8. Modigliani F. The Collected Papers of Franco Modigliani / F. Modigliani // The Massachusetts Institute of Technology Press. – 2005. – Volume 6. – 401 p.
9. Смирнов А. Д. Лекции по макроэкономическому моделированию: учебное пособие для вузов / А. Д. Смирнов. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 351 с.

References

1. Blankart Sh. Derzhavni finansy v umovakh demokratii: vstup do finansovoi nauky / Per. z nim. S.I. Tereshchenka ta O.O. Tereshchenka; Peredmovna ta naukove redahuvannia V.M. Fedosova. – K.: Lybid, 2000. – 654 s.
2. Vereshchaka I.M. Formuvannia ta ekonomichna sutnist derzhavnoho borhu yak skladovoi sfery derzhavnykh finansiv. «Skhid» (m. Donetsk). – 2014. - №5(131). S.10-14.
3. Smyrnov A.D. Lektsyy po makroekonomycheskomu modelyrovanyiu: uchebnoe posobyе dlia vuzov. M.: HU VShE, 2000. – 351 s.
4. Maltus T.R. Opyt o zakone narodonaselennia. M.: Ekonom - Kliuch, 1993. – 486 s.
5. Sei Zh.-B. Traktat po politycheskoi ekonomyy. M.: Delo, 2000. – 232 s.
6. Suvorov A. V. Ymmunyzatsyonnie stratehyy povedeniya ynvestora na rinke fynansovikh obiazatelstv: dys. ... kand. ekon. nauk. 08.00.13. – Voronezh, 2000. – 174 s.
7. Butko Iu. A. Analyz kredytnoho ryska po dolhovim obiazatelstvam strani-zaemshchyka rossyiskymy bankamy: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.10.
8. Modigliani F. The Collected Papers of Franco Modigliani. The Massachusetts Institute of Technology Press. – 2005. – Volume 6. – 401 p.
9. Smyrnov A. D. Lektsyy po makroekonomycheskomu modelyrovanyiu: uchebnoe posobyе dlia vuzov. M.: HU VShE, 2000. – 351 s.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Верещака Іван Михайлович, кандидат економічних наук, викладач кафедри професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
08401, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського 30

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Верещака Іван Михайлович, кандидат економічних наук, преподаватель кафедры профессионального образования
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ імени Григорія Сковороди»
08401, г. Переяслав-Хмельницький, ул. Сухомлинського 30

DANI about the author

Vereshchaka I.M., Ph.D. in Economical Sciences, Lecturer of Department of Vocational Education SHEE «Pereyaslav-Khmel'nyc'kyi State Pedagogic University named Grygoriy Skovoroda»
08401, Pereyaslav-Khmel'nyc'kyi, Suhomlinskogo str. 30

УДК 336.58:336.711:336.276

**ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ
В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БОРГОВУ ПОЛІТИКУ**

Деревко О.С.

Проаналізовано операції капіталізації державних банків в Україні в контексті створення ними додаткового впливу на зростання боргового навантаження. Показано, що ці операції в 2009-2016 роках здійснювалися в умовах суперечностей фінансового законодавства, в умовах недостатньої прозорості та відсутності чітких правил, які дозволяли б обґрунтувати обсяги, механізм та наслідки

допомоги державним банкам у вигляді капіталізації. Загалом впродовж 2008-2016 років (перший квартал) на таку капіталізацію державою було витрачено близько 88 млрд грн. Здійснення капіталізації державних банків за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) дуже дорого коштує державному бюджету. Впродовж періоду 2008-2016 років (перший квартал) видатки державного бюджету, пов'язані із обслуговуванням ОВДП, за рахунок яких було проведено капіталізацію державних банків, склала 37 млрд грн, або 15,4 відсотка від загального обсягу видатків бюджету, здійснених на обслуговування державного боргу протягом вказаного періоду.

Ключові слова: капіталізація державних банків, облігації внутрішньої державної позики, державний борг.

ФИНАНСОВАЯ ПОДДЕРЖКА ГОСУДАРСТВЕННЫХ БАНКОВ В УКРАИНЕ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ДОЛГОВУЮ ПОЛИТИКУ

Деревко Е.С.

Проанализированы операции капитализации государственных банков в Украине в контексте создания ими дополнительного влияния на рост долговой нагрузки. Показано, что эти операции в 2009-2016 годах осуществлялись в условиях противоречий налогового законодательства, в условиях недостаточной прозрачности и отсутствия четких правил, которые позволяли бы обосновать объемы, механизм и последствия помощи государственным банкам в виде капитализации. Всего на протяжении 2008-2016 годов (первый квартал) на такую капитализацию государством было потрачено около 88 млрд грн. Осуществление капитализации государственных банков за счет облигаций внутреннего государственного займа (ОВГЗ) очень дорого стоит государственному бюджету. В течение периода 2008-2016 годов (первый квартал) расходы государственного бюджета, связанные с обслуживанием ОВГЗ, за счет которых было проведено капитализацию государственных банков, составила 37 млрд грн, или 15,4 процента от общего объема расходов бюджета, осуществленных на обслуживание государственного долга в течение указанного периода.

Ключевые слова: капитализация государственных банков, облигации внутреннего государственного займа, государственный долг.

FINANCIAL SUPPORT OF STATE BANKS IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON DEBT POLICY

Derevko H.S.

The capitalization transactions of state banks in Ukraine are analyzed in the context of the establishment of an additional impact on the growth of the debt burden. It is shown that these operations were carried out in 2009-2016 under the contradictions of financial legislation in terms of lack of transparency, and the absence of clear rules that allow justifying the volumes, mechanism and consequences of state aid to banks in the form of capitalization.

Overall during 2008-2016 years (first quarter) state spent about 88 billion UAH for such capitalization. Implementation of the capitalization of state banks at the expense of T-bills is very costly for the state budget. During the period 2008-2016 years (first quarter) state budget expenditures related to T-bills service, through which the capitalization of state banks was held, rich 37 billion UAH, or 15.4 percent of total expenditures made on public service debt over the named period.

Key words: capitalization of state banks, government bonds, state debt.

Вступ. Виклики, з якими зіткнулась фінансова система України протягом 2008-2016 років, свідчать про необхідність удосконалення механізмів її державної підтримки, зокрема через капіталізацію державних банків. Операції з капіталізації здійснюються в умовах недосконалого фінансового законодавства, в умовах недостатньої прозорості та відсутності чітких правил, які б дозволили однозначно обґрунтувати обсяги, механізм та наслідки допомоги державним банкам у вигляді капіталізації. Тому актуальним завданням залишається вдосконалення механізму фінансової підтримки державних банків та зменшення її впливу на сферу державного боргу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ефективності підтримки державою української банківської системи у кризових умовах та її зв'язку з державним боргом розглядалась у працях вітчизняних економістів: Башка В.Й.[17], Богдан Т.П.[2], Лісовенка В.В.[3], Лондара С.Л.[19], Кузнецова К.В.[17], Козюка В.В.[15], Кудряшова В.П.[16], Опаріна В.М.[21], Федосова В.М.[33] та інших. Незважаючи на значну кількість публікацій у періодичних виданнях та науковій літературі, присвячених цій проблемі, й надалі залишається низка дискусійних питань, які потребують вивчення.

Метою статті є проведення аналізу трансформації операцій з капіталізації державних банків у фактор впливу на сферу державного боргу.

Виклад основних результатів. Законодавство, яке регулює функціонування механізму фінансової підтримки державних банків в Україні, зазнало впродовж останніх років значної еволюції. Основні принципи формування фінансової підтримки державних банків в Україні викладено у Законі України «Про банки та банківську діяльність», Законі України «Про акціонерні товариства», у відповідних рішеннях Уряду про створення того чи іншого державного банку а також у затверджених статутах цих банків, які визначають мету та предмет їхньої діяльності.

За діючими законодавчими нормами держава здійснює і реалізує повноваження власника щодо акцій (паїв), які їй належать у статутному капіталі державного банку, через органи управління державного банку.

Органами управління державного банку є наглядова рада і правління банку, а органом контролю - ревізійна комісія, персональний та кількісний склад якої визначаються наглядовою радою державного банку. Наглядова рада є вищим органом управління державного банку, що здійснює контроль за діяльністю правління банку з метою збереження залучених у вклади грошових коштів, забезпечення їх повернення вкладникам і захисту інтересів держави як акціонера державного банку.

Рішення наглядової ради приймаються простою більшістю голосів від загальної кількості присутніх на засіданні членів наглядової ради державного банку. Статут і внутрішні положення державного банку можуть передбачати порядок скликання, голосування, прийняття і оформлення рішень наглядової ради. При цьому, рішення про зміну розміру статутного капіталу державного банку та припинення його діяльності приймається Кабінетом Міністрів України на підставі позитивного висновку Національного банку України з цього питання.

Разом з цим, для проведення ефективної капіталізації державних банків в Україні все ще недостатньо нормативно-правових документів, особливо таких, які визначали б чіткі порядок і процедури, а також нормативи для проведення розрахунків та обґрунтування суми збільшення статутного фонду цих установ.

Відразу після виникнення та поширення світової фінансової кризи з метою підтримки банківського сектору в Україні було прийнято ще низку нормативно-правових актів. Одним з таких актів є Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», який було ухвалено наприкінці 2009 року. Цей закон передбачав створення Стабілізаційного фонду, джерелом наповнення якого визначено понадпланові надходження від приватизації державного майна, а також цільове розміщення державних запозичень. Кошти цього фонду мали головним чином спрямовуватися на надання фінансової допомоги банкам (у тому числі з метою збільшення статутних капіталів), поповнення статутних капіталів державних банків та Державної іпотечної установи, а також на інші цілі. Для прискорення капіталізації банків згідно з цим законом застосовується спеціальний порядок здійснення відповідних заходів, визначений Національним банком України. Такі заходи вживаються тоді, коли для того чи іншого банку виникає істотна загроза його неплатоспроможності. Рішення про збільшення статутного капіталу банківської установи приймається відповідно до плану фінансового оздоровлення.

Норми зазначеного закону застосовні до державних банків лише за окремими статтями, а не у повному обсязі. Виключення головним чином стосуються особливостей, що впливають з форми власності банківської установи. Так, якщо відповідні рішення про докапіталізацію комерційного банку приймають його акціонери, то щодо державного банку таке рішення належить до компетенції Кабінету Міністрів України [10].

В рамках управління банківською системою в Україні державні банки належать до окремої групи. У січні 2016 року Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем визначив такі критерії для різних груп банків:

- банки з державною часткою (в яких держава володіє часткою понад 75%);
- банки іноземних банківських груп (банки, власниками контрольних пакетів акцій в яких є іноземні банківські установи);
- Група I (банки, частка активів яких більше 0,5% активів банківської системи);
- Група II (банки, частка активів яких менше 0,5% активів банківської системи).

Таке групування, здійснене Комітетом з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем, дещо контрастує з нормою Закону України «Про банки та банківську діяльність», яка визначає, що державним банком вважається така банківська установа, в якій всі сто відсотків статутного капіталу належать державі.

Розглянемо правові механізми підтримки державних банків на прикладі одного з основних державних банків в Україні – ПАТ «Ощадбанк». Ряд положень стосовно цього викладено у його статуті, затвердженому відповідною постановою уряду [23].

Статутний капітал цього банку у червні 2016 року становив 34 856 840 000 грн. Банк може змінювати (збільшувати або зменшувати) розмір статутного капіталу в порядку, визначеному законодавством. Статутний капітал «Ощадбанку» сформовано відповідно до вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність», інших норм законодавства та його статуту. Формування статутного капіталу та капіталізація банку здійснюються шляхом грошових внесків, крім окремих випадків, визначених законом. При цьому наявність збитків не є перешкодою для збільшення статутного капіталу банку. Зменшення статутного капіталу здійснюється шляхом зменшення номінальної вартості акцій.

Рішення про зміну розміру статутного капіталу «Ощадбанку» приймається Кабінетом Міністрів України за умови отримання від Національного банку України позитивного висновку щодо наявності наміру правління банку стосовно зміни розміру статутного капіталу.

Згідно з законодавчими нормами «Ощадбанк» формує резервний фонд для покриття непередбачених збитків за всіма статтями активів та позабалансових зобов'язань. При цьому розмір відрахувань до резервного фонду становить не менш як 5 відсотків прибутку банку до досягнення 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку. Банк формує інші фонди та резерви для покриття збитків від активів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. Порядок формування та використання фондів і резервів здійснюється відповідно до законодавства та рішень наглядової ради Банку.

Положення статуту ПАТ «Укресімбанк», як і статутні норми ПАТ «Ощадбанк», також визначають лише загальні норми щодо збільшення статутного фонду та не містять конкретних механізмів їхньої реалізації.

Статутний капітал ПАТ «Укресімбанк» станом на червень 2016 року становив 31 008 040 850 грн. Визначено, що збільшення розміру статутного капіталу банку може здійснюватися виключно за рахунок грошових внесків (у тому числі чистого прибутку, що залишився в розпорядженні банку), крім інших випадків, передбачених законодавством, шляхом збільшення кількості акцій існуючої номінальної вартості або збільшення номінальної вартості акцій. Наявність збитків у банку не є перешкодою для оголошення підписки на акції та збільшення його статутного капіталу. Рішення про зміну розміру статутного капіталу банку приймається Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства за умови отримання від Національного банку позитивного висновку стосовно наміру змінити розмір статутного капіталу.

Може також створюватись Резервний фонд банку, який наповнюється до обсягу 25 відсотків розміру регулятивного капіталу. Розмір відрахувань до резервного фонду становить не менш як 5 відсотків суми прибутку банку. Банк формує резервний фонд для покриття непередбачених збитків за всіма статтями активів та позабалансовими зобов'язаннями.

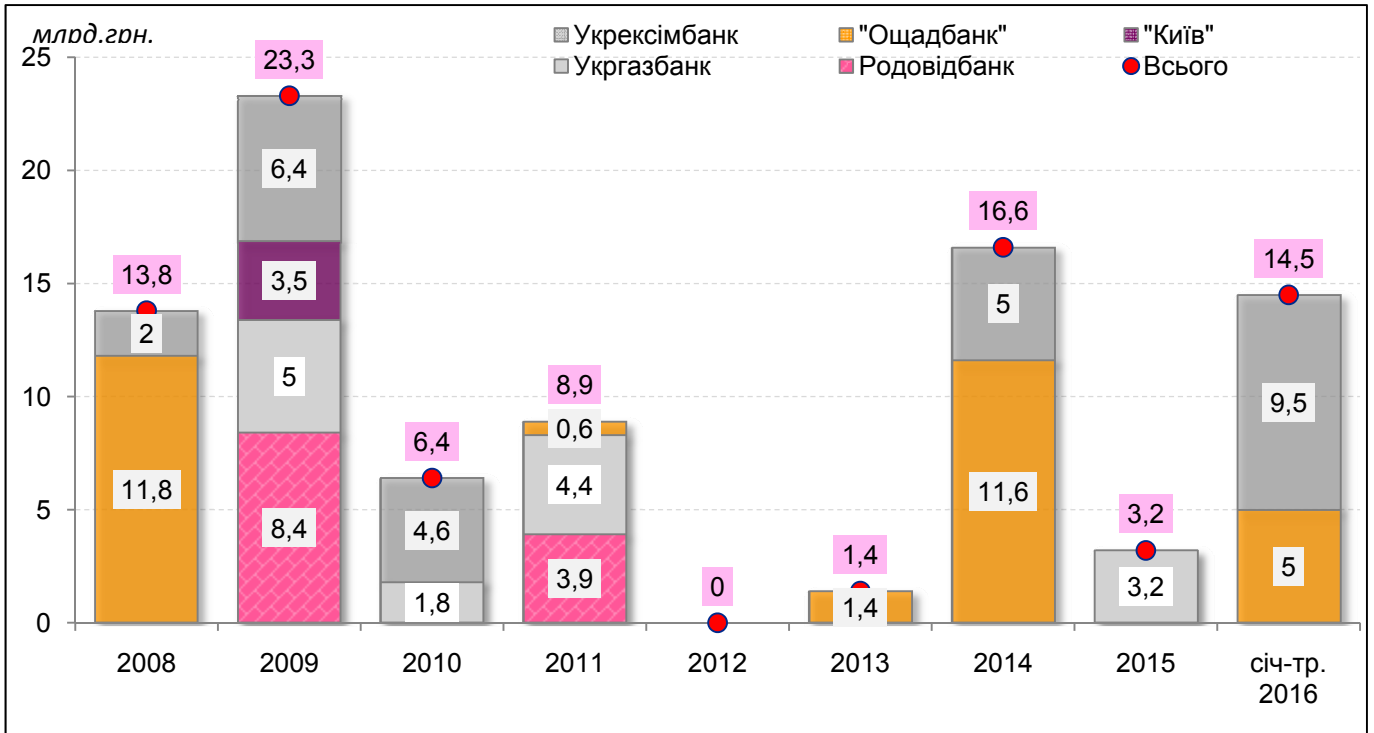

Рисунок 1. Обсяги капіталізації державних банків в період 2008 – 1 кв. 2016р.

Джерело: [12]

На рис. 1. показана динаміка зміни обсягів капіталізації державних банків в період 2008 – 1 квартал 2016 року. Після поширення світової фінансової кризи в Україну поповнення статутних фондів державних банків за рахунок випуску ОВДП номінованих у гривні почалося з «Ощадбанку» та «Укресімбанку». Ця практика була продовжена і в наступні роки. Найбільший обсяг капіталізації державних банків спостерігався у 2009 році, він склав близько 23,3 млрд.грн. У зазначеному періоді найбільші обсяги було виділено для «Родовідбанку» та «Укресімбанку». Протягом 2010 року обсяг капіталізації державних банків склав близько 6,4 млрд.грн., а у 2011 році – 8,9 млрд.грн.

Протягом 2012 року такі заходи з боку Кабінету Міністрів України не вживалися. У 2013 році за рахунок випуску ОВДП було капіталізовано лише ПАТ «Ощадбанк» в обсязі 1,4 млрд.грн.

У 2014 році 38,2 відсотка від загального обсягу державних запозичень, а це 123,3 млрд грн, було використано для поповнення статутного капіталу таких установ як АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», підтримку «Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» та НАК «Нафтогаз України». При цьому обсяг капіталізації АТ «Ощадбанк» становив 11,6 млрд грн, а АТ «Укресімбанк» - 5 млрд грн.

Протягом 2015 року поповнення статутного фонду за рахунок ОВДП торкнулося лише «Укргазбанку» в обсязі 3,2 млрд грн. За січень-травень 2016 року на поповнення статутного капіталу державних банків було здійснено запозичень в обсязі 14,5 млрд грн., з них для АТ «Ощадбанк» - 5,0 млрд грн, а для АТ «Укресімбанк» - 9,5 млрд грн.

Одним з основних інструментів, який використовується для формування політики підтримки державних банків, є складання та затвердження державного бюджету України на відповідний бюджетний період. Аналіз фінансової політики уряду в частині проведення капіталізації банківських установ за рахунок державних запозичень, що, як правило, передбачалися нормами закону про державний бюджет, дозволяє виділити низку її особливостей.

Капіталізація державних банків здійснювалась в межах спеціальної сформованої для цього бюджетної програми, видатки за якою визначалися у відповідному додатку закону про державний бюджет. Так, відповідно до Закону України «Про державний бюджет України на 2008 рік» за бюджетною програмою видатків 3501250 «Збільшення статутного капіталу ВАТ «Державний ощадний банк» було передбачено 200 млн грн, а за бюджетною програмою 3501260 «Збільшення статутного капіталу ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк» - 100 млн грн [6].

Звіт Міністерства фінансів України про виконання державного бюджету у 2008 році свідчить, що заплановані кошти було виділено та використано за призначенням [11]. Разом з цим, такі дії не узгоджуються з вимогами Закону України «Про господарські товариства» Так, відповідно до вимог статті 13 цього закону, бюджетні кошти для формування статутного капіталу господарського товариства використовувати забороняється. До господарських товариств відносяться й акціонерні товариства, тому кошти державного бюджету для зазначених цілей не повинні використовуватися.

Відмовившись від прямого перерахунку коштів з державного бюджету до статутних фондів державних банків, уряд, під час формування параметрів державного бюджету, в основному використовував державні внутрішні запозичення у національній валюті. Разом з цим цей механізм має складні організаційні складові. У першу чергу, проблема виникає у розділенні компетенції між декількома центральними органами державного управління – Національним банком, Урядом, Міністерством економічного розвитку та торгівлі, Міністерством фінансів, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. По-друге, формування основних параметрів державного бюджету після 2009 року відбувається в рамках тісної співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, яка активізувалась з моменту виникнення фінансової кризи. Це обумовлює необхідність пошуку компромісних рішень з основними кредиторами країни.

Планова сума капіталізації того чи іншого державного банку, яка визначалась в процесі підготовки та подання проекту державного бюджету, наводилась у розділі, присвяченому фінансуванню. Обсяг фінансування враховує суми погашення державного боргу, покриття дефіциту бюджету та забезпечення інших заходів бюджетної політики, наприклад, таких як капіталізація державних банківських інститутів.

Як зазначалось, найбільш активні дії уряду щодо капіталізації за рахунок ОВДП спостерігалися у 2009 році. Упродовж цього року згідно зі статтею 2 Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» та статтею 79 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» Уряд здійснив у капіталізацію банків шляхом придбання їх акцій в обмін на облігації внутрішньої державної позики. Національний банк викупив у банків облігації внутрішньої державної позики, випущені Урядом з метою капіталізації банків, на суму 29,3 млрд. гривень. Разом з цим, незважаючи на такий значний обсяг державної допомоги, замість суттєвого покращення показників банківської діяльності, на початок 2010 року трьома капіталізованими Урядом банками отримано збитки в сумі 11,8 млрд. грн., що становило третину всіх збитків банківської системи [13].

Це сталося, зокрема, й із-за проблем з недостатнім контролем за ефективністю використання наданих коштів та недотримання принципів прозорості та відкритості. Так, текст Закону України «Про державний бюджет України на 2009 рік» не містив конкретного обсягу капіталізації банківських установ за рахунок державних запозичень. При цьому Верховна Рада України погодила норму, згідно з якою обсяг державних запозичень не мав обмежень. Відповідно до статті 79 згаданого закону за рішенням Кабінету Міністрів України могли викуповуватись акції банків (частки, паї) в обмін на державні облігації України, випущені чи отримані понад обсяги, встановлені додатком № 2 до цього закону, з відповідним коригуванням граничного розміру державного боргу України. На обсяг випущених державних облігацій України Міністерство фінансів України збільшувало відповідні показники фінансування державного бюджету понад обсяги, затверджені у додатку № 2 до цього закону.

Аналіз змін, що відбувалися під час внесення змін та доповнень до положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» дозволяє відслідкувати як капіталізація банківських установ трансформувалась у додатковий рівень боргового навантаження на економіку України.

Як видно з таблиці 1 у показниках державного бюджету на 2009 рік найбільш помітно збільшувалися лише параметри доходів та видатків бюджету, решта показників, які стосувалися державних запозичень та державного боргу майже не мінялися. Прогнозний обсяг державних запозичень під час розробки державного бюджету на 2009 рік складав 13,3 млрд.грн. При цьому обсяг внутрішніх запозичень складав 45,2 відсотка від загальної суми запозичень, а зовнішні – 54,8 відсотка. Прогнозний обсяг дефіциту державного бюджету складав близько 17,4 млрд грн. Проте впродовж тривалості періоду після подання Міністерством фінансів проекту бюджету на розгляд уряду та подальшого опрацювання проекту цього документу у Верховній Раді України, відбулося значне падіння курсу української національної валюти.

Так, якщо у середині вересня 2008 року курс української гривні до долару США складав 4,85 грн./дол.США, то у грудні 2008 року обмінний курс впав до 7,88 грн./дол. США. Разом з цим, протягом 2009 року обмінний курс залишався стабільним і у середньому дорівнював 7,7 грн./дол.США.

Параметри державного бюджету на 2009 рік у грудні 2008 року значно відрізнялися від попереднього проекту, який був представлений у вересні. Майже у два рази збільшився дефіцит державного бюджету – з 17,4 млрд.грн. до 31 млрд грн, обсяг запозичень було збільшено з 30,3 млрд грн до 88,7 млрд грн. Суттєво збільшився показник фінансування бюджету за борговими операціями: з 9,2 млрд грн до 61,3 млрд грн.

Таблиця 1. Оцінка елементів бюджетної політики в частині бюджетного фінансування у 2009 році, млрд грн.

Найменування	Проект серпень 2008	Проект грудень 2008	Закон січень 2009	Закон серпень 2009	Закон грудень 2009	Факт
Фінансування державного бюджету	17,4	31,0	31,6	31,2	31,7	35,6
Приватизація	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	0,8
Фінансування за борговими операціями	9,2	61,3	61,6	61,4	61,6	89,7
Запозичення	30,3	88,7	88,9	88,9	89,0	121,0
Внутрішні запозичення	13,8	69,9	70,2	70,2	70,2	62,8
Зовнішні запозичення	16,6	18,8	18,8	18,8	18,8	58,2
Капіталізація державних банків за рахунок державних запозичень (ОВДП)	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	23,3
Доходи державного бюджету	288,1	237,5	238,9	245,5	245,3	209,7
Видатки державного бюджету	302,2	265,6	267,3	274	274,2	242,4
Граничний рівень державного боргу	95,2	192,8	192,9	193	193,1	227

Джерело: [7], [13], [14], [27].

За підсумками бюджетного 2009 року структура та обсяг фінансування бюджету мали суттєві відмінності від показників, затверджених Верховною Радою України у грудні 2009 року. Так, дефіцит державного бюджету склав 35,6 млрд грн., що перевищувало показник прийнятого бюджету на 3,9 млрд грн. Не був виконаний план з надходжень від приватизації державного майна – замість 8,5 млрд грн. надійшло лише 0,8 млрд грн. Відсутність цього джерела призвела до додаткового збільшення обсягу державних запозичень. Обсяг фінансування за борговими операціями за підсумками 2009 року замість планових 61,6 млрд грн, склав 89,7 млрд грн, а обсяг державних запозичень дорівнював 121,0 млрд грн, що більше відповідного параметра бюджету на 32,0 млрд грн. Фактичний обсяг капіталізації банківських установ за рахунок випуску ОВДП склав 23,3 млрд грн. При цьому протягом 2009 року Національний банк України з метою поповнення статутних фондів банків здійснював монетизацію облігацій внутрішньої позики. Такі дії з боку НБУ забезпечили капіталізацію для ряду банків на загальну суму 29,3 млрд грн.

Вирішення проблем фінансування державного бюджету, у тому числі проведення капіталізації державних банків, за рахунок державних запозичень, призвело до перевищення граничного обсягу державного боргу, визначеного статтею 11 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік». Якщо у 2008 році співвідношення державного боргу та гарантованого державою боргу до ВВП України становило 20,0 відсотків, то за підсумками 2009 року боргове навантаження зросло до 34,8 відсотка щодо ВВП.

Фінансування державного бюджету у 2011 році мало схожі проблеми до зазначених в оцінках бюджетної політики за 2009 рік. Загальна сума капіталізації банків протягом 2011 року становила 8,9 млрд грн, з якої найбільша питома вага належить «Укргазбанку» - 49,4 відсотка. Разом з цим, текст закону про державний бюджет на 2011 рік як і у 2009 році не містив ні назв банківських установ, а ні загальної суми їхньої капіталізації за рахунок розміщення ОВДП. Так, відповідно до статті 33 Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» за рішенням Кабінету Міністрів України банкам могла надаватися фінансова допомога за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики чи надходження коштів, отриманих від державних запозичень, здійснених понад обсяги, встановлені додатком № 2 до цього закону, з відповідним коригуванням граничного обсягу державного боргу. При цьому, на обсяг випущених державних облігацій України, суму надходжень від державних запозичень та витрат, передбачених цією статтею, Міністерство фінансів мало здійснювати коригування відповідних показників фінансування та видатків державного бюджету.

У 2014 році погіршення економічної ситуації в Україні стало каталізатором для здійснення подальшої капіталізації «Ощадбанку» та «Укрексімбанку» в обсязі 11,6 млрд грн та 5 млрд грн відповідно. Разом з цим під час розробки проекту державного бюджету на 2014 рік підтримка державних банків за рахунок боргових інструментів планувалася дещо іншим чином. У проекті закону обсяг фінансування державного бюджету складав 59,5 млрд грн (табл. 2). При цьому фінансування за борговими операціями становило 62,6 млрд.грн., обсяг державних запозичень було передбачено на рівні 158,1 млрд.грн., а граничний рівень державного боргу – 580,1 млрд.грн.

У проекті закону на 2014 рік запроваджено норму, відповідно до якої серед державних гарантій, що планувалося надати протягом року в обсязі до 50,0 млрд грн, було забезпечення виконання боргових зобов'язань публічного акціонерного товариства «Український банк реконструкції та розвитку». Крім цього Уряд отримав право здійснити випуск облігацій внутрішньої державної позики в межах обсягів, встановлених додатком № 2, у сумі 5,0 млрд грн з подальшим придбанням у державну власність в обмін на ці облігації акцій додаткової емісії публічного акціонерного товариства «Український банк реконструкції та розвитку».

У процесі роботи над проектом бюджету уряд намагався прийняти зміни до Податкового кодексу України в частині звільнення від оподаткування операцій з державними цінними паперами, облігаціями місцевих позик, цінними паперами, гарантованими державою, фінансовими банківськими векселями і фінансовими казначейськими векселями, цінними паперами емітованими Національним банком України, Міністерством фінансів України, Державною іпотечною установою, та звичайними іпотечними облігаціями,

емітованими фінансовою установою, більш ніж 50% корпоративних прав якої належать державі або державним банкам. Однак, такі зміни не було ухвалено. При внесенні змін у закон про державний бюджет на 2014 рік було прийнято норму згідно з якою уряд отримав право здійснити випуск облігацій внутрішньої державної позики в межах обсягів, установлених додатком № 2, у сумі 5,2 млрд грн з подальшим придбанням у державну власність в обмін на ці облігації акцій додаткової емісії банків, частка держави в яких складає не менше 75 відсотків. При цьому Кабінет Міністрів України отримав право здійснювати випуски облігацій внутрішньої державної позики понад обсяги, встановлені додатком № 2, з подальшим придбанням у державну власність в обмін на ці облігації акцій додаткової емісії банків з відповідним коригуванням граничного обсягу державного боргу.

Таблиця 2. Оцінка елементів бюджетної політики в частині фінансування у 2014 р., млрд грн.

Найменування	Проект грудень 2013	Закон січень 2014	Закон грудень 2014	Факт
Фінансування державного бюджету	59,5	71,6	68,6	78,1
Приватизація	17,0	17,0	17,0	0,5
Фінансування за борговими операціями	62,6	68,0	153,6	200,9
Запозичення	158,1	163,5	276,5	325,0
Внутрішні запозичення	114,9	111,3	178,0	230,0
Зовнішні запозичення	43,2	52,2	98,6	95,0
Капіталізація державних банків за рахунок державних запозичень (ОВДП)	5,0*	5,0*	5,2	16,6
Доходи державного бюджету	392,4	395,3	377,8	357,0
Видатки державного бюджету	447,3	462,2	441,6	430,1
Граничний рівень державного боргу	580,1	585,5	968,4	947,0

*Для «Українського банку реконструкції та розвитку». Джерело: [14] [8] [28].

Необхідно зауважити, що обмінний курс української гривні до долару США протягом 2014 року зріс з 8,5 у січні до 15,0 у грудні вказаного періоду. При цьому, рівень дефіциту бюджету збільшився з 71,6 млрд грн. до 78,1 млрд грн. Оцінка фактичних показників виконання державного бюджету свідчить про значне збільшення обсягів державних запозичень – з 163,5 млрд грн у січні до 325,0 млрд грн у грудні 2014 року або майже у два рази.

Капіталізація державних банків за фактом склала 16,6 млрд грн у порівнянні з п'ятьма мільярдами, що було передбачено у попередній редакції закону. Разом з цим, замість ПАТ «Українського банку реконструкції та розвитку» на вказану суму було капіталізовано ПАТ «Укресімбанк» та ПАТ «Ощадбанк».

За підсумками 2014 року, співвідношення державного та гарантованого державою боргу перевищило граничний показник, визначений Бюджетним кодексом України і склало 70,3 відсотка до ВВП, а на кінець 2015 року цей показник зріс до 79,4 відсотка до ВВП. Вже традиційно завищеним виявився показник надходжень від приватизації. У проекті закону та у різних його редакціях обсяг надходжень від приватизації складав 17,0 млрд грн, але за результатами виконання державного бюджету цей показник склав лише 0,5 млрд грн. Як і у попередні роки при формуванні параметрів проекту державного бюджету на 2014 рік та під час внесення змін до цього закону, уряд не подав розрахунки щодо здійснення капіталізації державних банків [30]. Це порушує вимоги статті 27 Бюджетного кодексу України, яка зобов'язує суб'єкт законодавчої ініціативи разом з проектом закону, що призведе до змін показників бюджету, подавати фінансово-економічне обґрунтування включаючи відповідні розрахунки. Частково це питання вдалося вирішити після прийняття у 2015 році Закону України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» [9] та постанови Національного банку України «Про деякі питання діяльності банків» [26].

Незважаючи на значні вливання капіталу у державні банки, що здійснювалися за участю уряду, вони так і не стали локомотивом для економічного зростання в Україні. Досить часто їхня діяльність була сфокусована на кредитуванні підприємств, що перебували у колі бізнесових інтересів впливових політичних сил та не відповідали першочерговим потребам розвитку та зміцнення фінансової системи країни. Постійна та значна за обсягом допомога за рахунок державного бюджету мала негативний вплив на систему корпоративного управління та знижувала якість ризик-менеджменту. Загальна сума фінансових ресурсів, спрямованих на капіталізацію державних банків протягом 2008- 2015 років перевищила 74 млрд грн, а у січні 2016 року уряд, за підсумками проведеного Національним банком у 2015 році діагностичного обстеження банків, докапіталізував з державного бюджету «Ощадбанк» та «Укресімбанк» сукупно більш ніж на 14 млрд грн.

Серед державних банків найбільший обсяг фінансової підтримки було надано ВАТ «Ощадбанк». Так, сума капіталізації протягом 2008-2015 рр. та січня-травня 2016 року склала 30,4 млрд грн. Також значні ресурси виділялися для «Укргазбанк» – 13,8 млрд грн. та «Родовідбанк» 13,3 млрд грн.

Здійснення капіталізації державних банків за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) коштує державному бюджету досить дорого. Так, протягом 2008 року по 1 квартал 2016 року сума видатків державного бюджету України, пов'язаних з обслуговуванням ОВДП, за рахунок яких було проведено капіталізацію державних банків, станом на 31 березня 2016 року сягнула 37 млрд грн [12]. Це складає близько 15,4 відсотка від загального обсягу видатків бюджету здійснених на обслуговування державного боргу протягом

вказаного періоду. За даними Державного казначейства України обсяг видатків, спрямованих на обслуговування державного боргу за вказаний вище період становив близько 240 млрд грн.[22]

Статутний фонд «Укргазбанку» у 2015 році було поповнено за рахунок внутрішніх державних запозичень на 3,8 млрд грн. і участь держави у статутному фонді цієї установи, на той момент, склала 84,2 відсотка [20]. Протягом першого кварталу 2016 року уряд України знову здійснив капіталізацію «Ощадбанку» та «Укрексімбанку» на загальну суму 14,4 млрд грн.

Уряд України використовує державні банки перш за все для реалізації впровадження своїх рішень, спрямованих на підтримку важливих секторів економіки або стратегічних державних підприємств. Така політика обґрунтовує прийняття рішень щодо здійснення капіталізації державних банків. Наприклад, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України № 1186-р від 3 грудня 2014 року АТ «Ощадбанк» мав надати кредит на 5 млрд грн. для ПАТ «Одеський припортовий завод». Ці кошти повинні були забезпечити закупівлю газу у іншого державного підприємства НАК «Нафтогаз України». При цьому цим розпорядженням передбачено залучення кредиту без проведення тендерної процедури.

Іншим прикладом є рішення Уряду України щодо кредитування ДП «Енергоринок» на суму 2,0 млрд грн. з метою подальшого спрямування цих коштів на оплату вугільної продукції для потреб теплових електростанцій, крім тих, що розташовані в районах проведення антитерористичної операції. Про це йдеться у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2014 року № 1164-р.

Протягом 2014 року АТ «Ощадбанк» придбав облігації емісії номінальною вартістю 1 млрд. грн., випущені Львівською, Південною, Одеською та Південно-Західною залізницями України. Загалом цей державний банк упродовж кількох років активно фінансував залізниці України, не лише вкладаючи кошти в облігації залізниць, а й надаючи кредити. Зокрема, у 2014 році «Ощадбанк» надав Львівській, Південній, Одеській та Південно-Західній залізницям короткостроковий кредит на загальну суму 1 млрд грн. під ставку 19 відсотків річних. Зазначимо, що річний показник індексу споживчих цін за 2014 році склав 124,9%.

Державні банківські установи здійснюють значну кількість кредитних операцій, але ці операції не завжди є ефективними. Так, ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» звернувся до суду з позовом про стягнення 8,59 мільярда гривень з ПрАТ «Актив-Страховання», який є поручителем ВАТ «Завод напівпровідників», що протягом 2009 року отримав у банку шість кредитів. Хоча банк має право вимагати погашення боргу в обох боржників так і від будь-кого з них окремо, однак стягнути відповідні кошти з «Заводу напівпровідників» навряд чи вже буде можливо, оскільки у 2015 році розпочато процедуру банкрутства цього заводу [1].

Випуск Урядом України ОВДП з метою здійснення додаткової капіталізації є за свою суттю квазіфіскальною операцією. Відповідно до визначення, наведеного у Бюджетному кодексі України квазіфіскальні операції - операції органів державної влади і місцевого самоврядування, Національного банку України, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, суб'єктів господарювання державного і комунального секторів економіки, що не відображаються у показниках бюджету, але можуть призвести до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету в майбутньому.

Водночас перелік квазіфіскальних операцій, визначений Кабінетом Міністрів України [31] не містить операцій щодо капіталізації банківських установ, які здійснює Кабінет Міністрів України через Міністерство фінансів України. Названі дії уряду вважаються формою екстреної допомоги, яка надається з використанням державних боргових інструментів із заниженою ставкою дохідності без відповідного обґрунтування та розрахунків. Такий стан речей призводить до відчутних додаткових витрат державного бюджету і не допускається, зокрема, в законодавстві країн ЄС [4]. Досвід Європейського Союзу свідчить про те, що удосконалення норм законодавства може значно зменшити негативний вплив квазіфіскальних операцій та покращити стан фінансової системи країни. Передусім, удосконалення правових норм повинно бути спрямовано на посилення контролю за коштами, отриманими у вигляді ОВДП, а також на формування методики розрахунків обсягу такої капіталізації та її вплив на державний бюджет.

В рамках надання державної допомоги у вигляді капіталізації з використанням ОВДП, уряд передавав Ощадбанку окремі функції, які згідно з законодавством України має виконувати Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Так, у 2014 році близько 240 тис. вкладників «Родовідбанку» було передано до ПАТ «Ощадбанк» з метою здійснення виплат в сумі близько 4,0 млрд грн. Для забезпечення цих виплат Уряд прийняв рішення про випуск ОВДП на таку ж суму [5]. За аналогічною схемою, за участю держави, було виведено всі активи та зобов'язання ПАТ «АКБ «Київ» на користь ПАТ «Укргазбанк» [29]. При цьому усі витрати, згідно з Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» під час виведення неплатоспроможних банків з ринку за участю держави здійснювалися за рахунок державного бюджету та/або коштів державного банку.

Механізми державної допомоги, наданої у період 2008-2015 рр. банківським установам, що мають значну державну частку (75 процентів або більше), не мають однозначної оцінки. Серед критичних зауважень слід вказати на фіксоване значення вартості державних запозичень, які у подальшому спрямовувалися на здійснення капіталізації банків. Наприклад, постанова уряду від 3 липня 2013 р. № 469 «Про збільшення статутного капіталу публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» та внесення змін до його Статуту» зобов'язувала Міністерство фінансів України здійснити випуск облігацій внутрішньої державної позики в розмірі 1,4 млрд грн. із строком обігу сім років та відсотковою ставкою доходу на рівні 9,5 відсотка річних.[25] Іншим прикладом є норми урядової постанови від 19 листопада 2014 р. № 633, які зобов'язали Мінфін здійснити випуск облігацій внутрішньої державної позики з індексованою вартістю в розмірі 11,6 млрд грн із строком обігу 10 років

та відсотковою ставкою доходу на рівні 6 відсотків річних в обмін на акції додаткової емісії публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» [24]. При цьому слід зазначити, що наведена у вказаних постановях уряду вартість державних запозичень суттєво відрізняється від вартості боргових інструментів які можна було отримати у той час на фінансовому ринку України. Наприклад, ставка за кредитами у гривні від 5 років у 2014 році становила 16,5 відсотка річних. Вартість п'ятирічних ОВДП, номінованих у гривні, випущених на первинному фінансовому ринку у січні 2014 року становила 14,3 відсотка річних, а протягом вересня-листопада 2014 року – 15,5 відсотка річних [32].

Залучення коштів на фінансовому ринку України за неринковим підходом негативно впливає на усю фінансову та бюджетну систему. Передусім, руйнуються механізми ринкової конкуренції щодо встановлення вартості фінансових ресурсів, що в умовах їхнього дефіциту може поглиблювати економічну кризу в країні.

Висновки. Таким чином, можна підсумувати, що існуюча форма фінансової підтримки державних банків за рахунок випуску ОВДП потребує удосконалення норм українського законодавства. Такі зміни повинні спиратися на ефективну методологію розрахунку обсягів капіталізації та передбачати можливість враховувати у бюджетному процесі оцінку її впливу на державний бюджет та політику у сфері державного боргу.

Світова фінансово-економічна криза стала потужним стимулом для зміни правових механізмів державного управління, спрямованих на підтримку банківського сектора. В Україні наприкінці 2009 року ухвалено спеціальний закон, який передбачав низку заходів щодо запобігання негативним наслідкам системній економічній кризі. Було передбачено створення спеціального стабілізаційного фонду, з якого передбачалося надання кредитів та позик для погашення, рефінансування та обслуговування кредитів і позик, одержаних вітчизняними банківськими установами до вересня 2008 року, а також надання фінансової допомоги державним та комерційним банкам, у тому числі шляхом збільшення їхніх статутних капіталів. Разом з цим, цей закон не у повному обсязі виконав покладене на нього завдання. Однією з причин є та, що його норми застосовуються до державних банків лише за окремими статтями.

В рамках управління банківською системою в Україні державні банки формують відокремлену групу. Є законодавчі розбіжності щодо визначення банківської установи як державного банку. Зокрема, Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем визначає, що до групи державних банків відносяться банківські установи, що мають у статутному капіталі 75 і більше відсотків коштів держави. У той же час Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає державним банком банківську установу, сто відсотків статутного капіталу якої належать державі.

Управлінське рішення щодо збільшення статутного капіталу державного банку, у тому числі за рахунок облігацій внутрішньої державної позики, приймається Кабінетом Міністрів України. Таке рішення спирається на позитивний висновок Національного банку, а реалізується Міністерством фінансів. При цьому у законодавстві України не визначено конкретних умов та механізмів реалізації рішень про надання державної допомоги банкам, що належать державі.

Протягом 2008 – січня-травня 2016 рр. за допомогою ОВДП держава надала допомогу державним банкам, збільшивши їхній капітал в обсязі 88,1 млрд грн. Зокрема ПАТ «Ощадбанк» отримав 30,4 млрд.грн., ПАТ «Укресімбанк» - 27,5 млрд.грн., ПАТ «Укргазбанк» - 14,4 млрд.грн., АТ «Родовідбанк» - 12,3 млрд грн. та АТ «Банк Київ» - 3,5 млрд грн.

Формування політики підтримки державних банків за рахунок випуску ОВДП відбувається під час складання проекту закону про державний бюджет на відповідний бюджетний період. Разом з цим, як показало дослідження, проекти законів про державний бюджет в частині фінансування не містили відповідних розрахунків та обґрунтувань. Це мало місце також й при внесенні змін до законів про державний бюджет на відповідний рік. Зазначене є порушенням статті 27 Бюджетного кодексу України, яка зобов'язує суб'єкт законодавчої ініціативи разом з проектом закону, що призводить до змін показників бюджету, подавати фінансово-економічне обґрунтування включаючи відповідні розрахунки.

Підтримка державних банків за рахунок ОВДП впродовж 2008-2015 років стало одним з суттєвих чинників поступового збільшення боргового навантаження на українську економіку та збільшення дефіциту державного бюджету. Зокрема, активне використання ОВДП для збільшення статутних капіталів державних банків призвело до перевищення граничного обсягу державного боргу, визначеного статтею 11 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік». За підсумками 2014 року співвідношення державного та гарантованого державою боргу перевищило граничний показник, визначений Бюджетним кодексом України і склало 70,3 відсотка до ВВП, а на кінець 2015 року цей показник зріс до 79,4 відсотка до ВВП. Сума видатків державного бюджету України, пов'язаних з обслуговуванням ОВДП за рахунок яких було проведено капіталізацію державних банків, станом на 31 березня 2016 року сягнула 37 млрд грн.

Залучення фінансових ресурсів для проведення капіталізації банків, що належать державі, відповідно до постанов Уряду із заздалегідь визначеними ставками державних запозичень, які є значно меншими ніж ринкові, руйнують механізми конкуренції фінансового ринку та негативно впливають на усю фінансову та бюджетну систему. При цьому підвищення дефіциту вільних коштів на фінансовому ринку скорочує обсяги кредитування реального сектору економіки та може поглиблювати економічну кризу в країні.

Випуск Урядом України ОВДП з метою здійснення додаткової капіталізації є за свою суттю квазіфискальною операцією. Адже екстренна допомога, яка надається банкам з використанням державних боргових інструментів із заниженою ставкою дохідності без відповідного обґрунтування та розрахунків,

призводить до відчутних додаткових витрат державного бюджету. При цьому, чинний перелік квазіфіскальних операцій, визначений КМУ, не містить операцій щодо капіталізації банківських установ за рахунок ОВДП. виправити це проблемне питання та посилити контроль за квазіфіскальними операціями можна за рахунок внесення змін до вказаного переліку, який затверджує Кабінет Міністрів України.

Список використаних джерел

1. Банкрутуюча компанія Ключевих винна «Укрексімбанку» 8,6 млрд. Електронний ресурс. Режим доступу. - <http://nashigroshi.org/2016/04/07/bankrutuyucha-kompaniya-kluyjevyh-vynna-ukreksimbanku-86-milyarda/>
2. Богдан Т.П. Квазіфіскальні операції та їх роль у формуванні бюджетного дефіциту / Т.П. Богдан // *Фінанси України*. – 2011. – № 9. – С. 3.
3. Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч, О.І. Бец // *Фінанси України*. - 2014. - №12. - С. 7-31.
4. Верещака І.М. Поглиблення міжнародного співробітництва у забезпеченні середньострокової боргової політики в Україні // *Наукові праці НДФІ*. - 2015. - №4 (73). - С. 142-156.
5. Двадцять питань, на які Ощадбанку боляче відповідати. http://www.epravda.com.ua/publications/2011/05/26/287062/view_print/
6. Закон України «Про Державний бюджет України на 2008 рік». Електронний ресурс. Режим доступу. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/107-17/print1457679059423600>
7. Закон України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-17>
8. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
9. Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків». Електронний ресурс. Режим доступу. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/78-19>
10. Закон України Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків. Електронний ресурс. Режим доступу. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78-19>
11. Звіт Міністерства фінансів України про витрачання бюджетних коштів за 2008 рік http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=208326&cat_id=208324&search_param=%E0%F3%E4%E8%F2&searchPublishing=1
12. Звіт НБУ Звіт про фінансову стабільність. [Електронний ресурс]. Режим доступу. - <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=32241744>
13. Звіт Рахункової палати України про виконання Державного бюджету України за 2009 рік <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16724385>
14. Звіт про виконання державного бюджету. Казначейська служба України <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
15. Козюк В.В. Макрофіскальні фактори глобальної нестабільності / В.В. Козюк // *Фінанси України*. – 2014. – №3. – С. 8–22.
16. Кудряшов В.П. Фіскальна консолідація та її впливи / В. Кудряшов // *Економіка України*. – 2013. – №9. – С. 31-46.
17. Лондар С.Л. Рівень боргового навантаження державних фінансів в Україні [Електронний ресурс] / С.Л. Лондар, В.Й. Башко // *Фінанси України*. – 2013. – № 1. – С. 22–31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_1_4.pdf.
18. Лондар С.Л. Вплив реструктуризації зовнішніх боргових зобов'язань перед приватними кредиторами на боргову стійкість України / Лондар С.Л., Кузнєцов К.В., Верещака І.М. // *Фінанси України*. - 2016. - №1. - С. 39-56.
19. Лондар С.Л., Лондар О.С. Державна боргова політика України в контексті досвіду постсоціалістичних країн – членів ЄС (монографія за редакцією Федосова В.М.) // Біла Церква: Видавець Пшонківський О.В., 2016. – 242 с.
20. Один из госбанков увеличивает уставный капитал. [Електронний ресурс]. Режим доступу. - <http://minfin.com.ua/2015/04/01/6607161/>
21. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
22. Офіційний сайт ДКСУ. <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23593>
23. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»» від 25 лютого 2003 р. № 261. [Електронний ресурс]. Режим доступу. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/261-2003-%D0%BF/print1457679072583693>
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2014 р. № 633 Про збільшення статутного капіталу публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» та внесення змін до його Статуту <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469-2013-%D0%BF>
25. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 липня 2013 р. № 469 «Про збільшення статутного капіталу публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» та внесення змін до його Статуту» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469-2013-%D0%BF>
26. Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2015 № 129 «Про деякі питання діяльності банків». Електронний ресурс. Режим доступу. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-15/print1452620814869775>

27. Проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік»
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33318
28. Проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48267
29. Річний звіт фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2015 рік <http://www.fg.gov.ua>
30. Рішення Рахункової палати України від 24 листопада 2015 року № 9-5 «Про результати аудиту державного та гарантованого державою боргу у 2014 році та аналізу тенденцій у 2015 році». Електронний ресурс. Режим доступу. - http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747492/R_RP_9-5.pdf
31. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 692-р «Про затвердження переліку квазіфінансових операцій і органів влади (управління), відповідальних за проведення оцінки можливого впливу таких операцій на показники бюджету». Електронний ресурс <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/692-2012-%D1%80>
32. Статистичний випуск Національного банку України. Процентні ставки.
<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66237>
33. Федосов В.М. Управління державним боргом у контексті ризик-менеджменту / В.М. Федосов, О.А. Колот // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 3–33.

References

1. Bankrutujucha kompanija Klyujevyh vynna «Ukreksimbanku» 8,6 mlrd.: <http://nashigroshi.org/2016/04/07/bankrutuyucha-kompaniya-klyujevyh-vynna-ukreksimbanku-86-milyarda/>
2. Bogdan T.P. Kvizifiskal'ni operacii' ta i'h rol' u formuvanni bjudzhetnogo deficytu. *Finansy Ukrai'ny.* – 2011. – № 9. – С. 3.
3. Lisovenko V.V., Bench L.Ja., Bec O.I. Derzhavnyj borg: konceptual'ni zasady ta makroekonomichni aspekty. *Finansy Ukrai'ny.* - 2014. - №12. - S.7-31.
4. Vereshhaka I.M. Poglyblennja mizhnarodnogo spivrobotnytva u zabezpechenni seredn'ostrokovoi' borgovoi' polityky v Ukrai'ni. *Naukovi praci NDFI.* - 2015. - №4 (73). - S.142-156.
5. Dvadcat' pytan', na jaki Oshhadbanku boljache vidpovidaty. http://www.epravda.com.ua/publications/2011/05/26/287062/view_print/
6. Zakon Ukrai'ny «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrai'ny na 2008 rik».: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/107-17/print1457679059423600>
7. Zakon Ukrai'ny «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrai'ny na 2009 rik».: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-17>
8. Zakon Ukrai'ny «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrai'ny na 2014 rik».: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
9. Zakon Ukrai'ny «Pro zahody, sprjamovani na sprjannja kapitalizacii' ta restrukturyzacii' bankiv».: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/78-19>
10. Zakon Ukrai'ny Pro zahody, sprjamovani na sprjannja kapitalizacii' ta restrukturyzacii' bankiv.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78-19>
11. Zvit Ministerstva finansiv Ukrai'ny pro vytrachannja bjudzhetnyh koshtiv za 2008 rik http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=208326&cat_id=208324&search_param=%E0%F3%E4%E8%F2&searchPublishing=1
12. Zvit NBU Zvit pro finansovu stabil'nist'.: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=32241744>
13. Zvit Rahunkovoi' palaty Ukrai'ny pro vykonannja Derzhavnogo bjudzhetu Ukrai'ny za 2009 rik: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16724385>
14. Zvity pro vykonannja derzhavnogo bjudzhetu. Kaznachejs'ka sluzhba Ukrai'ny: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
15. Kozjuk V.V. Makrofiskal'ni faktory global'noi' nestabil'nosti. *Finansy Ukrai'ny.* – 2014. – №3. – С. 8–22.
16. Kudrjashov V.P. Fiskal'na konsolidacija ta i'i' vplyvy. *Ekonomika Ukrai'ny.* – 2013. – №9. – С. 31-46.
17. Londar S.L., Bashko V.J. Riven' borgovogo navantazhennja derzhavnyh finansiv v Ukrai'ni. *Finansy Ukrai'ny.* – 2013. – №1. – С.22–31.: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_1_4.pdf.
18. Londar S.L., Kuznjecov K.V., Vereshhaka I.M. Vplyv restrukturyzacii' zovnishnih borgovyh zobov'janzan' pered pryvatnymy kredytoramy na borgovu stjistik' Ukrai'ny. *Finansy Ukrai'ny.* - 2016. - №1. - S. 39-56.
19. Londar S.L., Londar O.S. Derzhavna borgova polityka Ukrai'ny v konteksti dosvidu postsocialistychnyh krajin – chleniv JeS (monografija za redakcijeju Fedosova V.M.) // Bila Cerkva: Vydavec' Pshonkivs'kyj O.V., 2016. – 242 s.
20. Odyn yz gosbankov uvelychyvaet ustavnij kapytal.: <http://minfin.com.ua/2015/04/01/6607161/>
21. Oparin V.M. *Finansy (Zagal'na teorija): Navch. posibnyk.* – 2-ge vyd., dop. i pererob. – K.: KNEU, 2002. – 240 s.
22. Oficijnyj sajт DKSU.: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23593>
23. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny «Dejaki pytannja dijalnosti publichnogo akcionernogo tovarystva «Derzhavnyj oshhadnyj bank Ukrai'ny»» vid 25 ljutogo 2003 r. №261.: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/261-2003-%D0%BF/print1457679072583693>
24. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 19 lystopada 2014 r. №633 Pro zbil'shennja statutnogo kapitalu publichnogo akcionernogo tovarystva «Derzhavnyj oshhadnyj bank Ukrai'ny» ta vnesennja zmin do jogo Statutu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469-2013-%D0%BF>

25. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lypnja 2013 r. №469 «Pro zbil'shennja statutnogo kapitalu publichnogo akcionernogo tovarystva «Derzhavnyj oshhadnyj bank Ukrainy» ta vnesennja zmin do jogo Statutu»:* <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469-2013-%D0%BF>

26. *Postanova Pravlinnja Nacional'nogo banku Ukrainy vid 24.02.2015 №129 «Pro dejaki pytannja dijal'nosti bankiv»:* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-15/print1452620814869775>

27. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrainy na 2009 rik»:* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33318

28. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrainy na 2014 rik»:* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48267

29. *Richnyj zvit fondu garantuvannja vkladiv fizychnyh osib za 2015 rik:* <http://www.fg.gov.ua>

30. *Rishennja Rahunkovoi' palaty Ukrainy vid 24 lystopada 2015 roku №9-5 «Pro rezul'taty audytu derzhavnogo ta garantovanogo derzhavoju borghu u 2014 roci ta analizu tendencij u 2015 roci»:* http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747492/R_RP_9-5.pdf

31. *Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 serpnja 2012 r. №692-r «Pro zatverdzhennja pereliku kvazifiskal'nyh operacij i organiv vlady (upravlinnja), vidpovidal'nyh za provedennja ocinky mozhlyvogo vplyvu takyh operacij na pokaznyky bjudzhetu»:* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/692-2012-%D1%80>

32. *Statystychnyj vypusk Nacional'nogo banku Ukrainy. Procentni stavky:* <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66237>

33. *Fedosov V.M., Kolot O.A. Upravlinnja derzhavnym borghom u konteksti ryzyk-menedzhmentu. Finansy Ukrainy. – 2008. – № 3. – S. 3–33.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Деревко Олена Сергіївна., головний економіст
Міністерство фінансів України
вул. Грушевського 12/2, м. Київ, 01108, Україна
e-mail: londar@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Деревко Елена Сергеевна, главный экономист
Министерство финансов Украины
ул. Грушевского 12/2, г. Киев, 01108, Украина
e-mail: londar@ukr.net

DATA ABOUT AUTHOR

Helen Derevko, Economist
Ministry of Finance of Ukraine
st. Grushevskogo 12/2, Kyiv, 01108, Ukraine
e-mail: londar@ukr.net

УДК 336.233.2: 336.22(477)

РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

**Євтушенко Н.М.,
Пучко А.О.,
Царук А.Ю.**

Предметом дослідження є функціонування недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного страхування та окреслення перспектив їх розвитку в Україні.

Метою роботи є узагальнення теоретичних положень функціонування недержавних пенсійних фондів, охарактеризувати їх основні види та здійснити аналіз сучасних тенденцій та особливостей функціонування недержавних пенсійних фондів, як основних учасників недержавного пенсійного страхування і на основі цього окреслити перспективи подальшого розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні.

Методологія проведення роботи. Робота виконана на основі досліджень сучасних наукових поглядів щодо визначення сутності та розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення та недержавного пенсійного страхування в Україні.

Результати роботи. Стаття присвячена проблемам становлення недержавного пенсійного забезпечення та функціонування недержавних пенсійних фондів.

Висновки. Основними перешкодами на шляху до розвитку недержавного пенсійного страхування є недостатній рівень державної підтримки, а також низький рівень довіри населення до НПФ. Суттєвим фактором, що стримує розвиток НПФ також є обмеження інвестиційної політики НПФ через